

An aerial photograph of a tropical landscape. In the center, a large, irregularly shaped island is densely covered with lush green forest. The island is surrounded by a body of water that has a striking turquoise or emerald green hue. A small boat is visible on the water, leaving a white wake. The background shows more forested land and a continuation of the water body. A semi-transparent dark green rectangular box is overlaid on the upper portion of the image, containing the title text.

ประวัติศาสตร์ไทย

เนื้อหาประวัติศาสตร์ไทยในบทนี้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน

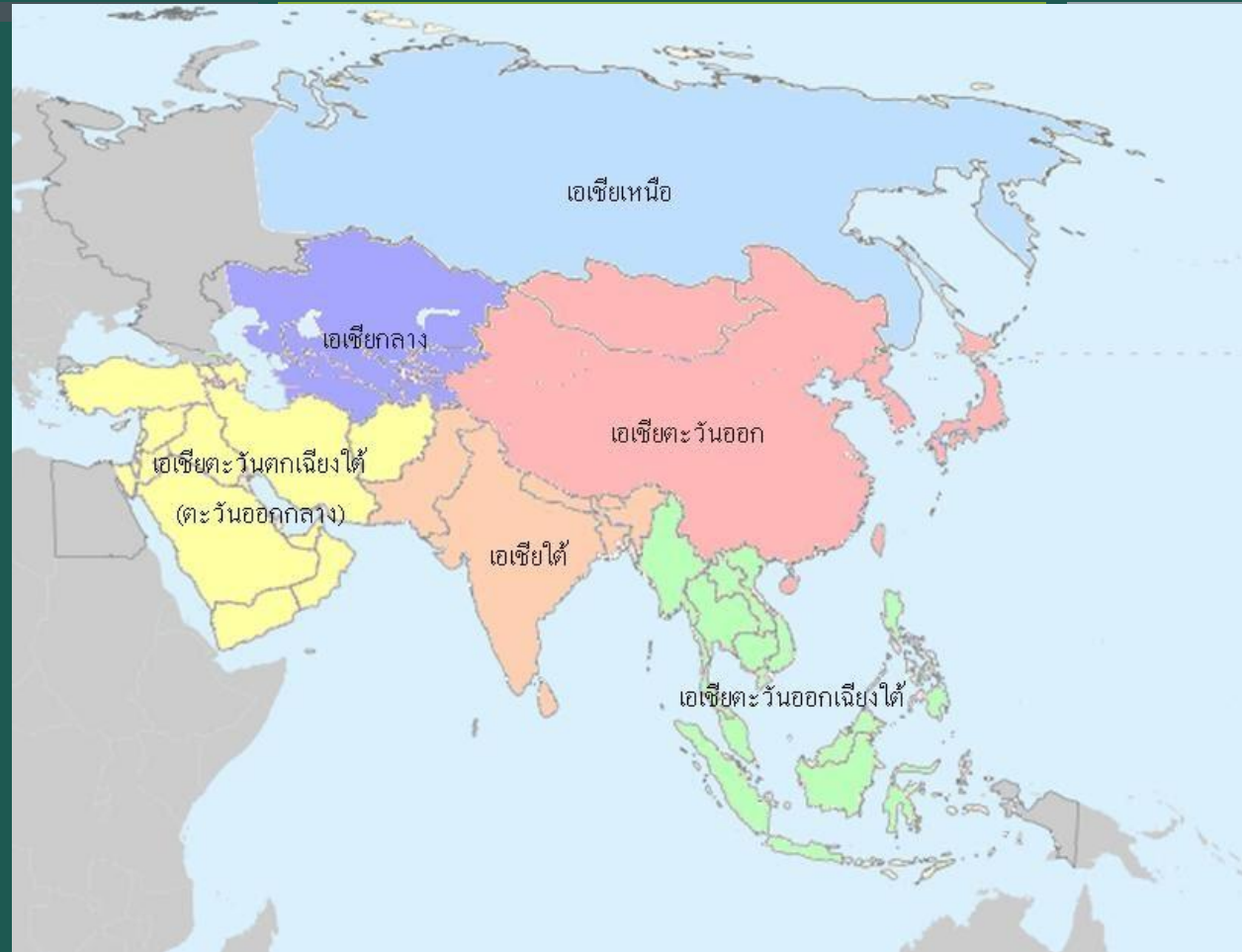
ส่วนที่ 1 พัฒนาการของกษัตริย์ในแผ่นดินประเทศไทยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19

ส่วนที่ 2 พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัยและล้านนา

ส่วนที่ 3 พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรี (พ.ศ.1893-2325)

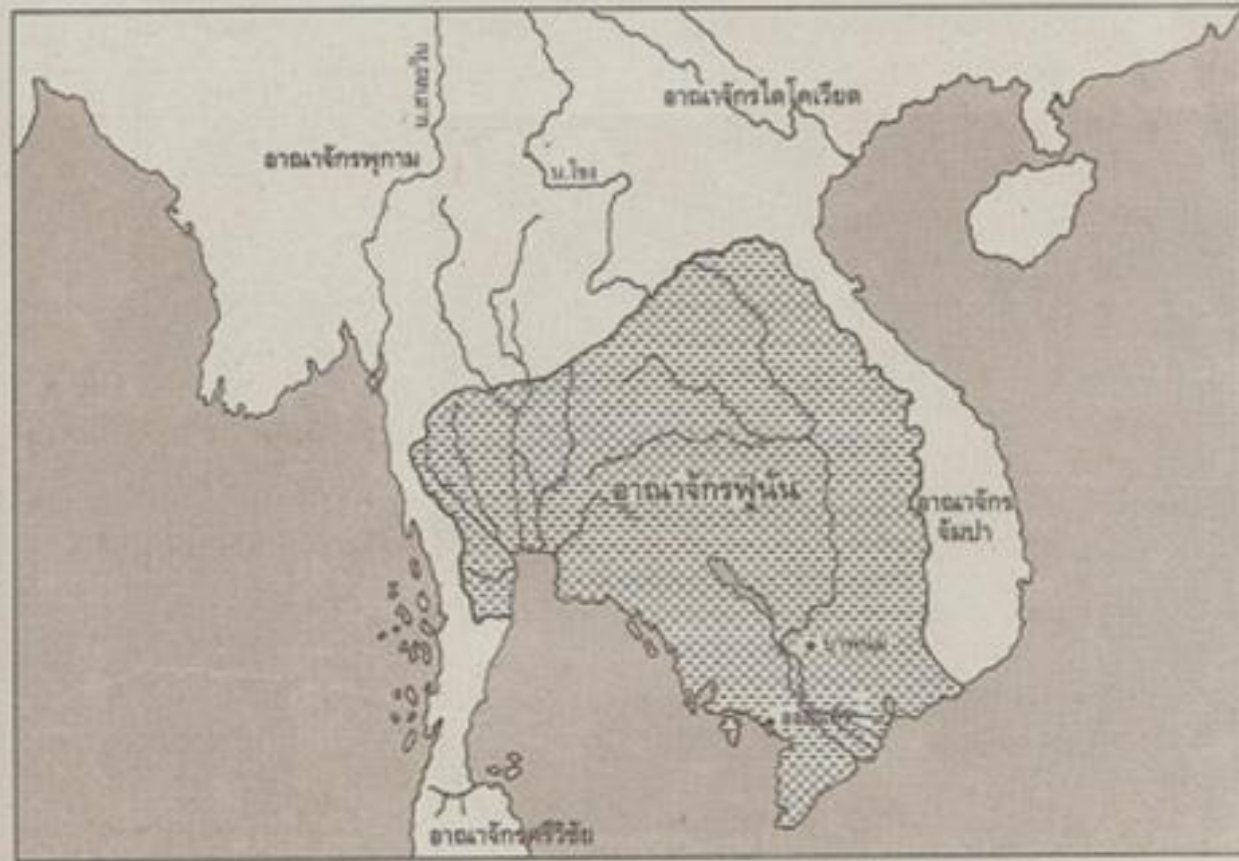
ส่วนที่ 4 การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จนถึงการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.2325-2398)

ส่วนที่ 5 รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม (2435-2475)

ดินแดนประเทศไทยตั้งอยู่กึ่งกลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้านตะวันออกเปิดสู่ทะเลจีนใต้ ด้านตะวันตกออกสู่มหาสมุทรอินเดีย เป็นจุดภูมิศาสตร์สำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าโบราณระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตกโดยเฉพาะทางทะเล

- ในยุคเริ่มต้นของสมัยประวัติศาสตร์ ดินแดนในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับอิทธิพลทางศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง วรรณคดีและศิลปวิทยาการของอินเดียและได้นำมาดัดแปลงให้เข้ากับระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียมของท้องถิ่น
- เมื่อก่อตัวเป็นแว่นแคว้นต่างๆ ก็เริ่มรับเอาอิทธิพลจากจีนและอินเดีย
- มีการค้าขายกับอินเดียเรื่อยมาและเมื่อจีนเริ่มมีบทบาททางการค้าในภูมิภาคก็มีประเพณีการค้ากับจีนที่เรียกว่า “จิ้มก้อง”

แผนที่ซึ่งระบุแสดงอาณาบริเวณที่เป็นอาณาจักรสุโขทัย

พัฒนาการของประเทศไทยก่อนสมัยอยุธยา

❖ อาณาจักรฟูนัน (พุทธศตวรรษที่ 8-12)

อาณาจักรฟูนัน

- อยู่ในเขตประเทศกัมพูชาและเวียดนามปัจจุบัน
- มีเมืองขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบ้านเมืองที่ตั้งอยู่แถวชายทะเลขอบอ่าวไทย โดยรอบ ตั้งแต่จันทบุรีผ่านลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาลงไปทางใต้แหลมมลายู เช่น

ผานผาน หรือ พันพัน

ลังยะสิว

ชีญ

1. ภาคใต้

ภาคใต้ (ตามพรลิงค์: ศรีวิชัย : พุทธศตวรรษที่ 12-20)

- อาณาจักรตามพรลิงค์มีอาณาเขตแถบจังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช
- ต่อมากลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย
- เมื่อศรีวิชัยเสื่อมลง หลังพุทธศตวรรษที่ 16 เมืองนครศรีธรรมราชได้กลายเป็นศูนย์กลางทั้งด้านเศรษฐกิจและพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่สำคัญของภาคใต้
- เมืองนครศรีธรรมราชและเมืองบริวารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20

พุทธศตวรรษที่ 12-13

- ❖ ศูนย์กลางอำนาจในภูมิภาคนี้เปลี่ยนแปลงไป
- ❖ อาณาจักรพูนันธุรุกรานโดยอาณาจักรเจนละ (อยู่แถบลุ่มน้ำโขงในกัมพูชา)
- ❖ เกิดแว่นเล็กแว่นน้อย ในภาคต่างๆ ทั้งในภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12

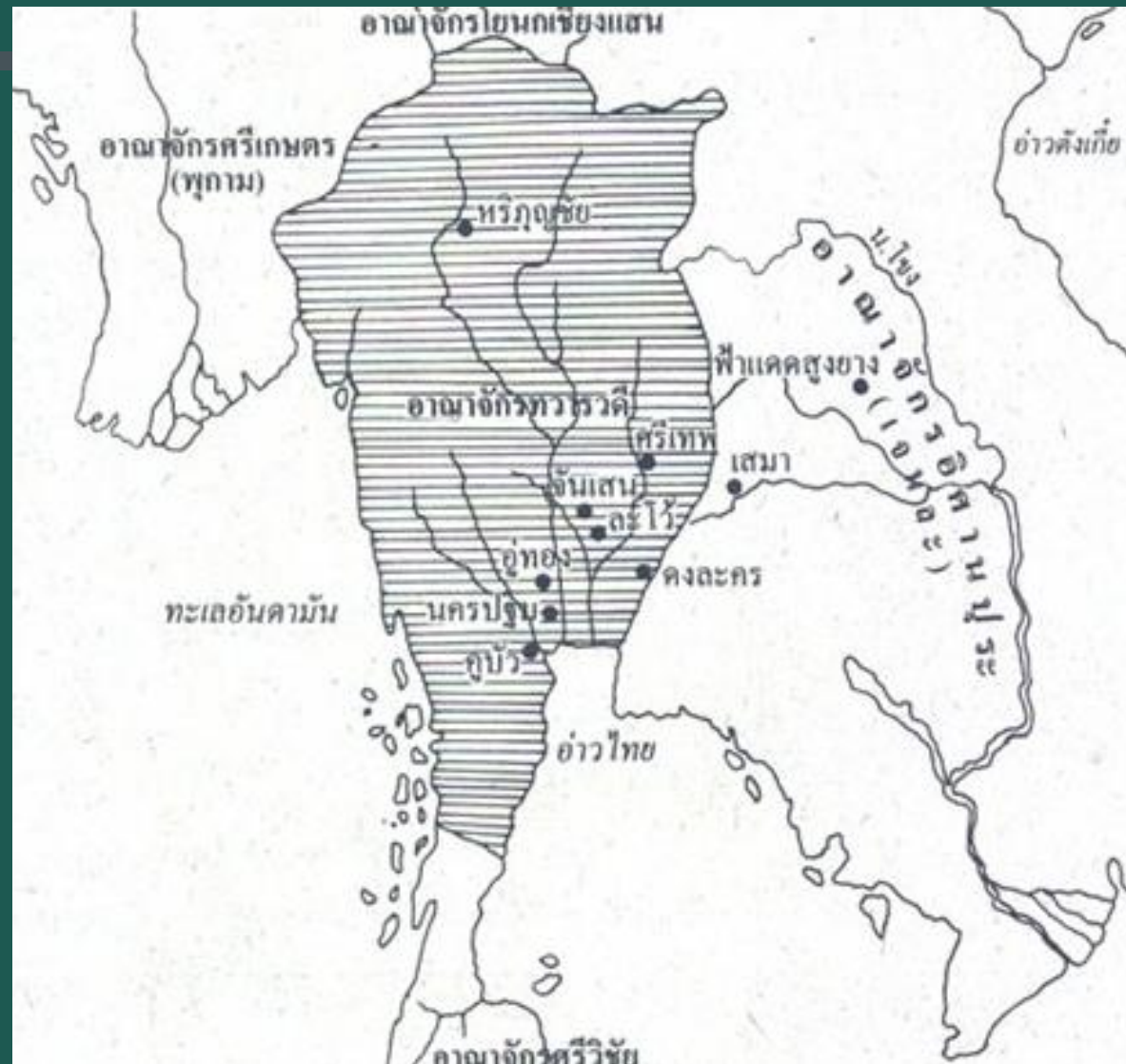
- ศูนย์กลางอำนาจเริ่มเปลี่ยนแปลงไป
- อาณาจักรฟูนันซึ่งเคยเป็นใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกรุกราน
- อาณาจักรเจนละเข้ามามีอำนาจแทนที่
- แคว้นเล็กๆที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจฟูนันเป็นอิสระ
 - ภาคกลาง แคว้นนครชัยศรี แคว้นทวารวดี
 - ภาคใต้ แคว้นตันหวีเหมย หรือ ตามพรลิงค์
 - ภาคเหนือ หริภุญชัย
 - ตะวันออกเฉียงเหนือ แคว้นศรีจนาละ

อาณาจักรตามพรลิงค์

http://www.trueplookpanya.com/true/knowledge_detail.php?mul_content_id=1613

อาณาจักรทวารวดี

http://www.trueplookpanya.com/true/knowledge_detail.php?mul_content_id=1613

2. ภาคกลาง (ทวารวดี : หลอหู่, เสียน ; พุทธศตวรรษที่ 12-16)

- มีพัฒนาการอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ก่อนที่จะกระจายไปยังภาคอีสานและภาคเหนือตอนล่าง
- ชนชั้นปกครองเป็นชาวมอญ นับถือพุทธเถรวาท
- ต่อมามีการสถาปนาเป็นสองชั่วอำนาจ
 - ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ แคว้นสุพรรณบุรี จีนเรียก “เสียน”
 - ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา คือ แคว้นละโว้ (ละโว้-อโยธยา) จีนเรียก “หลอหู่”
- เสื่อมอิทธิพลในพุทธศตวรรษที่ 16 ตกอยู่ใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมเขมร

เศียรพระพุทธรูปทองคำ

ศิลปะทวารวดี ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๔
หรือราว ๑,๒๐๐ - ๑,๖๐๐ ปีที่ผ่านมา ได้จาก
การขุดค้นโบราณสถานเจดีย์หมายเลข ๒ อำเภอ
อุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

AR

ลูกปัดทองคำ

ศิลปะทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๐ - ๑๔ หรือราว
๑,๒๐๐ - ๑,๖๐๐ ปีที่ผ่านมา พบภายในเมือง
โบราณอุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

Beads

Material : Gold
Style : Dvaravati (Central Thailand)
Dating : ca. 5th - 9th century,
1,200 - 1,600 years ago
Source : The ancient city of U Thong,
U Thong District,
Suphan Buri Province

ธรรมจักรสมัยทวารวดี

<https://www.terrabbk.com/en/articles/41528/>

3 ภาคอีสาน (เจนละ: พุทธศตวรรษที่ 12-18)

- ในพื้นที่มีพัฒนาการควบคู่กันระหว่างชุมชนทวารวดีและชุมชนเขมร
- พุทธศตวรรษที่ 16 ปรากฏอิทธิพลของเขมรที่แผ่มาจากเมืองพระนครเข้ามาทดแทนทวารวดีอย่างเต็มที่
- ชุมชนในวัฒนธรรมเขมรนิยมสร้างสระน้ำขนาดใหญ่ (บาราย) นับถือศาสนาฮินดูและพุทธมหายาน
- อิทธิพลเขมรในพื้นที่ภาคอีสานเสื่อมลงในพุทธศตวรรษที่ 18

4. ภาคเหนือ (หริภุญชัย : ลำพูน ; พุทธศตวรรษที่ 13-19)

- พระนางจามเทวี จากละโว้ เป็นผู้สถาปนาอาณาจักรหริภุญชัย (ลำพูน)
- ชนชั้นปกครองเป็นชาวมอญ มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมทวารวดีในภาคกลาง
- อาณาจักรหริภุญชัยเสื่อมและถูกพระเจ้ามังรายผนวกรวมในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19
- พระเจ้ามังราย สถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้นปกครองแทนที่

อาณาจักรทวารวดี

พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัย

พัฒนาการของอาณาจักรสุโขทัย (ปลายพุทธศตวรรษที่ 18- 20)

- แต่เดิมเป็นชุมชนที่อยู่ในวัฒนธรรมและอำนาจของเขมร
- “พ่อขุน” : บางกลางหาว + ผาเมือง ; ขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 18
- พ่อขุนรามคำแหง (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19) ขยายอิทธิพลทางการเมือง, ประดิษฐ์อักษรไทย หลังการสวรรคตอาณาจักรสุโขทัยเสื่อมลง
- สมเด็จพระ “พระมหาธรรมราชา” ที่ 1 ลีไท) ทำสงครามรวมอาณาจักรสุโขทัยขึ้นใหม่, อาศัยอิทธิพลทางศาสนาเข้าสนับสนุนทางการเมือง

อิทธิพลของ “อาณาจักรขอม” ใน สมัยพระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1761-1781) เลื่อมลง ทำให้ “กลุ่มคนไทย” ตั้งตนเป็นอิสระ เริ่มมีอำนาจและบทบาททางการเมืองใน ลักษณะแว่นแคว้น

- แคว้นหริภุญชัย – ลุ่มแม่น้ำปิง จังหวัดลำพูน
- แคว้นสุพรรณภูมิ - ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตก
- แคว้นละโว้-อโยธยา - ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก
- แคว้นนครศรีธรรมราช – ทางภาคใต้ปัจจุบัน
- รวมทั้ง “แคว้นสุโขทัย” - บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน

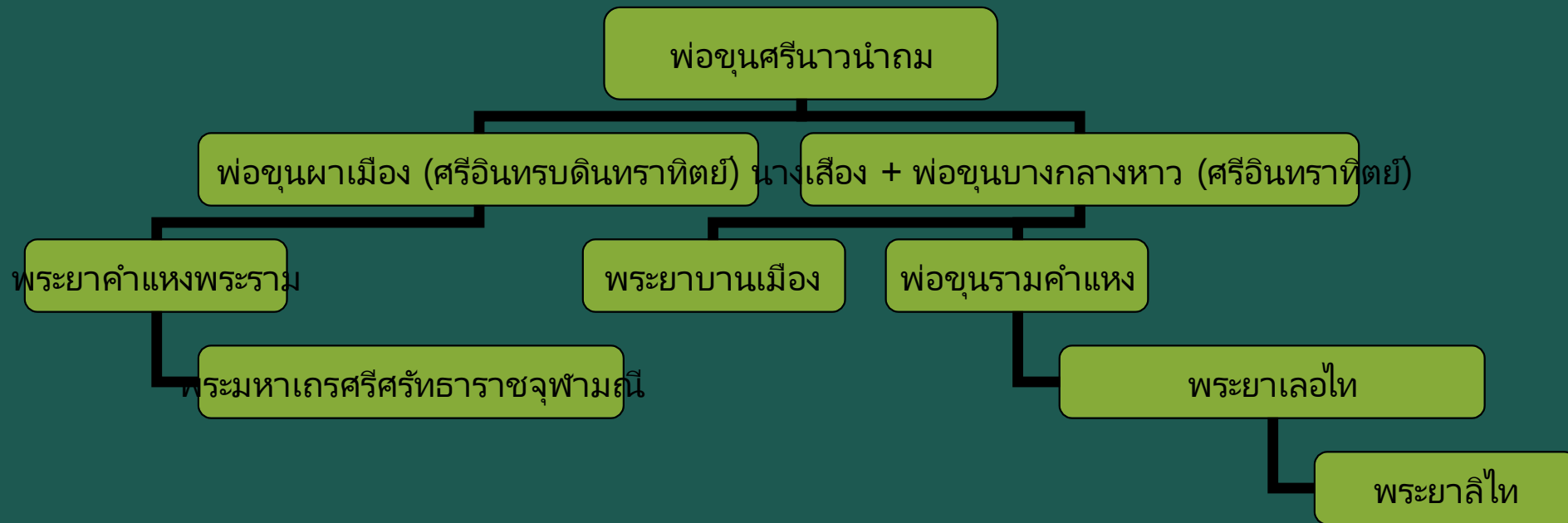
การสถาปนาแคว้นสุโขทัย

- แคว้นสุโขทัย ก่อนที่จะตั้งเป็นศูนย์กลางอาณาจักร – เคยเป็นชุมชนที่ค่อนข้างหนาแน่น
- การสถาปนาแคว้นสุโขทัย ยังกำหนดได้ไม่แน่นอน สันนิษฐานว่า อยู่ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18
 - เมืองสุโขทัย มี “พ่อขุนศรีนาวนำถม” ปกครอง เมื่อ พ.ศ. 1762 ถึง พ.ศ. 1791
สิ้นพระชนม์
 - แคว้นสุโขทัย ถูก “ขอมสพาดโขลญลำพง” เข้ายึดอำนาจ

การสถาปนาแคว้นสุโขทัย (ต่อ)

- พ่อขุนผาเมือง และ พ่อขุนบางกลางหาว ช่วยกันปราบและยึดเมืองสุโขทัย คืนมาได้
- พ่อขุนผาเมือง มอบ เมืองสุโขทัย พร้อมกับ พระนาม
- “ศรีอินทราทิตย์” แก่ พ่อขุนบางกลางหาว
- รู้จักในนาม “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” – กษัตริย์พระองค์แรกของ “ราชวงศ์พระร่วง”

แผนผัง กษัตริย์สุโขทัย

แนวคิดเรื่องพัฒนาการของแคว้นสุโขทัย

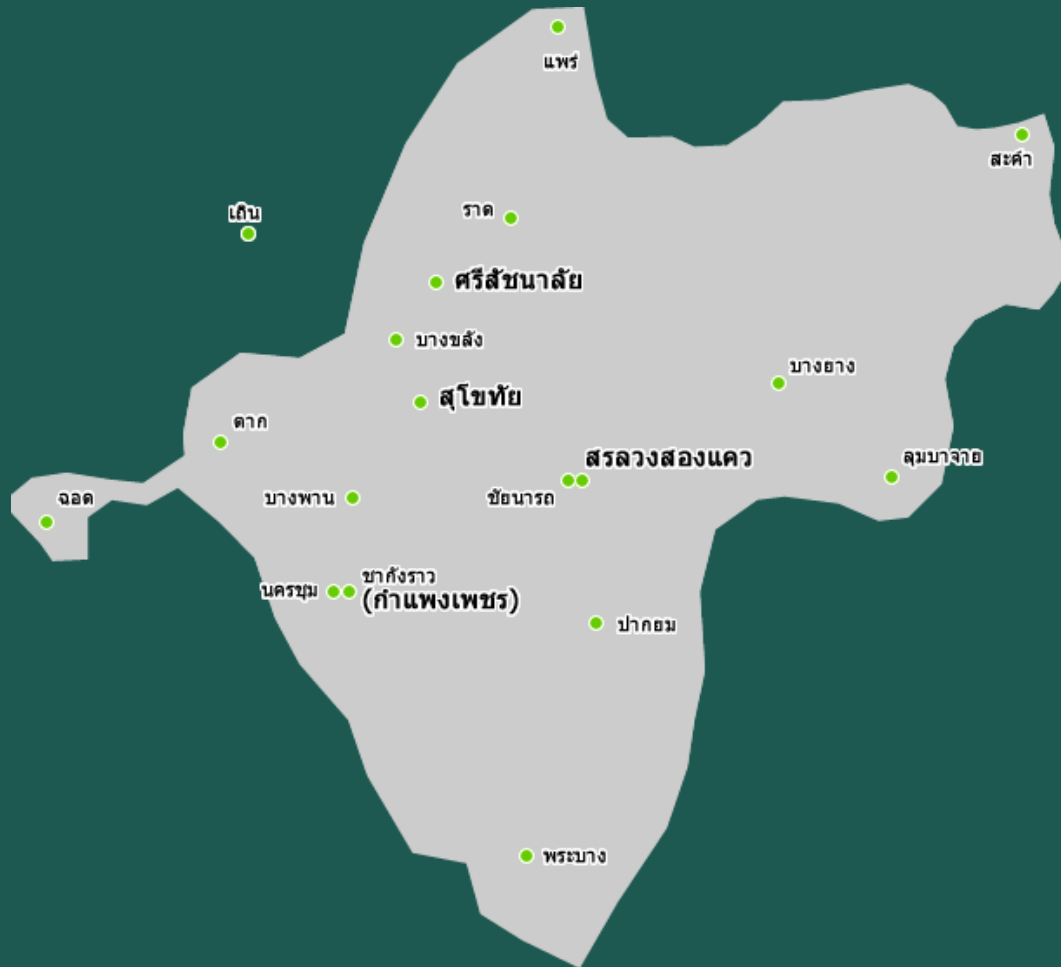
- แคว้นสุโขทัยเกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 มีรากฐานมาจาก “ชุมชนเมืองเชลียง” ที่มีพัฒนาการ 2 ระยะ คือ
 - ขยายตัวจากชุมชนเมืองเชลียงเป็น “เมืองศรีสัชนาลัย”
 - ย้ายศูนย์กลางจาก “ศรีสัชนาลัย” มา “สุโขทัย”
- แคว้นสุโขทัยมีความสัมพันธ์ในฐานะ “รัฐพันธมิตร” กับ “อาณาจักรกำพูชา” มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเป็นแว่นแคว้น
- เกิดช่องว่างทางการเมือง การรุกรานของจีน ความเป็นปึกแผ่นของแคว้นสุโขทัย ทำให้แคว้นสุโขทัยเป็นรัฐผู้นำทางการเมืองในภูมิภาค

วัดพระศรีมหาธาตุเขลียง

- หลักฐานทางโบราณคดี แสดงให้เห็นถึง การตั้งชุมชนมาก่อนแคว้นสุโขทัย
- ชุมชนที่ได้รับอิทธิพลจากอาณาจักรขอม

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

สุโขทัย ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง แถบ ที่ราบ
ลุ่มแม่น้ำปิง ยม และน่าน มีลักษณะตั้ง “ชุมชนเป็น
กลุ่มตามลุ่มแม่น้ำ” ดังนี้

- กลุ่มเมืองศรีสัชนาลัย-สุโขทัยบนลุ่มแม่น้ำยม
- กลุ่มเมืองสรลวง-สองแควบนลุ่มน่าน
- กลุ่มเมืองนครชุม-กำแพงเพชรบนลุ่มน้ำปิง
- กลุ่มเมืองพระบาง (จังหวัดนครสวรรค์) บนลุ่ม
น้ำเจ้าพระยา

อาณาเขต

◎ สมัยก่อตั้งอาณาจักร

- เมืองสุโขทัย เมืองเชลียง-ศรีสัชนาลัย

◎ สมัยพ่อขุนรามคำแหง

- ทิศเหนือ - หลวงพระบาง
- ทิศใต้ - ชายฝั่งทะเลมลายู
- ทิศตะวันออก- เวียงจันทน์ เวียงคำ
- ทิศตะวันตก - หงสาวดี

◎ สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)

- ทิศเหนือ - แพร่ น่าน
- ทิศใต้ - พระบาง
- ทิศตะวันออก - ล้านช้าง
- ทิศตะวันตก - เมืองฉอด

แผนที่ แสดงอาณาเขตแคว้นสุโขทัย

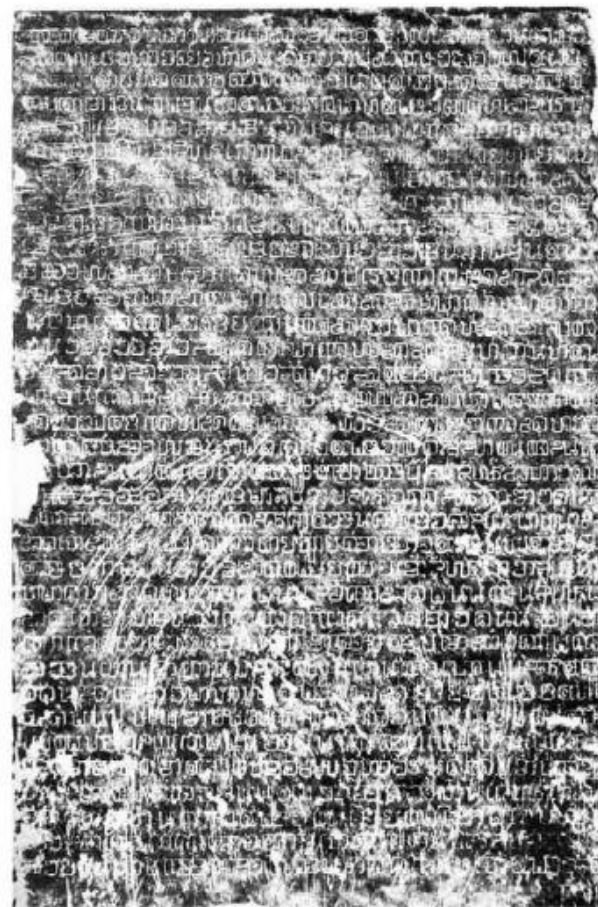
สภาพการเมืองการปกครอง

- ลำดับกษัตริย์ 9 พระองค์
- การปกครองแบบพ่อปกครองลูก
- การปกครองแบบธรรมราชา
- การจัดรูปแบบการปกครอง: เมืองคู่ - เมืองลูกหลวง

ลำดับกษัตริย์สุโขทัย 9 พระองค์

1. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
2. พ่อขุนบานเมือง
3. พ่อขุนรามคำแหง
4. พระยาเลอไทย
5. พระยาร่วงนำถม
6. พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย)
7. พระมหาธรรมราชาที่ 2
8. พระมหาธรรมราชาที่ 3 (ไสลือไทย)
9. พระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल)

ศิลาจารึก หลักที่ 1 (ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง)

สภาพเศรษฐกิจ

- “เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” (ศิลาจารึกหลักที่ 1)
- สร้างความเข้าใจว่า สุโขทัยเป็น อาณาจักรที่อุดมสมบูรณ์
- แต่การศึกษาในระยะหลัง พบว่า เศรษฐกิจของสุโขทัย ไม่ได้มั่งคั่งหรืออุดมสมบูรณ์
อย่างที่คิด จะรุ่งเรืองเฉพาะสมัยที่มีกษัตริย์ที่ปรีชาสามารถ เช่น พ่อขุนรามคำแหง
- เศรษฐกิจแบบพอยังชีพ - การผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก
- การเกษตร การค้า และการผลิตเครื่องสังคโลก - พื้นฐานทางเศรษฐกิจของสุโขทัย

การเกษตร

- การผลิตพืชพรรณชาติใช้แรงงานคนและสัตว์
- ความอุดมสมบูรณ์ด้านการเกษตร เกิดขึ้น จากการจัดการ “ชลประทาน” ซึ่งมีลักษณะ
ต่อสู้กับสภาพธรรมชาติเพื่อให้อยู่รอดได้
- “ถนนพระร่วง” – “ทำนบพระร่วง” – “สรีดภงค์”
- ค้นดินใหญ่ที่สำคัญต่อการเกษตรเป็นแนวยาวตั้งแต่ศรีสัชนาลัยผ่านสุโขทัย ออกไป
ถึงกำแพงเพชร ความกว้างตั้งแต่ 2/5/15 วา และไม่ติดต่อกัน บางตอนเปิดร่องน้ำเพื่อ
ระบายจากปากสูง
- สองข้างถนนมีคูน้ำ ส่วนใหญ่ทางตะวันตก แนวถนนมี “ลำเหมือง” “ลำฝาย” เป็น
คลองซอยแยก และมี “ตระพัง”

การเกษตร

- ท่อปู่พระยาร่วง
- นำน้ำจาก กำแพงเพชร บางพาน เปลี่ยนจาก ทำนา จาก “นาทางฟ้า” (อาศัยน้ำฝน)
- มาเป็น “นาเหมืองนาฝาย” (นาที่อาศัยน้ำจากชลประทาน)
- ผืนดิน โดยรอบสุโขทัย ศรีสะเกษล้วย กำแพงเพชร จึงทำนาได้

การผลิตเครื่องสังคโลก

- การผลิตเครื่องสังคโลก มีจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อ
- ตอบสนอง “ตลาดภายใน” และเพื่อนบ้านข้างเคียง
- การผลิต “เพื่อส่งออก” เป็น จุดมุ่งหมายรอง
- สังคโลก “ซ้องโกลก” หมายถึง เตาแผ่นดินซ้อง
 - ซ้อง หรือ ชัง ปกครองจिनราว พ.ศ. 1503-1822
 - กโลก หรือ คโลก เพี้ยนมาจาก โกลก แปลว่า เตา

Amazing Thai Food

เครื่องสังคโลก

การผลิตเครื่องสังคโลก (ต่อ)

- เครื่องสังคโลก ของสุโขทัย ใช้เทคนิควิธีการเผาเคลือบแบบ “เซลาดอน” (Celadon) มีสีน้ำตาล น้ำตาลปนเหลือง สีเขียว สีเขียวไข่กา และสีขาวแบบทึบ
- แหล่งผลิตมี 2 แห่ง คือ
 - บริเวณเมืองสุโขทัย (พบซากเตาทุเรียง 52 เตา) และ บริเวณคันคูเมืองใกล้วัดพระพายหลวงและริมฝั่งคูน้ำแม่โจน
 - บริเวณเมืองศรีสัชนาลัย มีสองกลุ่ม คือ เตาป่ายาง 26 เตา และเตาเกาะน้อย 105 เตา

เครื่องสังคโลก

การค้า

- สุโขทัยตั้งอยู่ในเส้นทางการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ สามารถติดต่อค้าขายกับบ้านเมืองต่างๆ โดยรอบได้
- สุโขทัย ส่งเสริมให้พ่อค้าสามารถค้าขายได้โดยไม่เก็บภาษี
- “เจ้าเมืองบ่เอาจะกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจกกใครค้าช้างค้า ใครจกกใครค้าม้าค้า ใครจกกใครค้าเงินค้าทองคำ”
- การค้าในสุโขทัย แบ่งออกได้ 3 ระดับ
 - การค้าภายใน
 - การค้ากับเมืองใกล้เคียง
 - การค้าต่างประเทศ

การค้า (ต่อ)

1. การค้าภายใน

- ส่วนใหญ่ เป็นการติดต่อค้าขายระหว่างเมืองต่างๆ โดยอาศัยแม่น้ำลำคลองและทางเกวียน เป็นเส้นทางแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน
- ภายในตัวเมืองมีตลาดปสาน มีลักษณะเป็นห้องหรือร้านแบบห้องแถว สันนิษฐานว่า การค้าส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยปริมาณการค้าคงมีไม่มาก

2. การค้ากับเมืองใกล้เคียง

- สุขุทัย ให้ความสำคัญกับการค้าระหว่างเมือง เห็นได้จากการไม่เก็บภาษีอากรผ่านด่าน

การค้า (ต่อ)

- เปิดโอกาสให้มี “การค้าอย่างเสรี”
- โดยมีลักษณะ “การค้ารูปแบบกองคาราวาน” – ใช้วัวต่างม้าต่างบรรทุกสินค้าที่เหลือใช้ไปขาย และซื้อสินค้าอื่นที่ต้องการกลับมา
- สุโขทัย ทำการค้ากับเมืองใกล้เคียง เช่น หลวงพระบาง เชียงแสน และเชียงใหม่
- สินค้าที่สุโขทัย ซื้อกลับมา สันนิษฐานว่า เป็นพวก “ของป่า” เพื่อส่งขายต่อไปยังเมืองท่าทางด้านตะวันตกริมทะเลอันดามัน และเมืองท่าริมอ่าวไทยทางด้านใต้

การค้า (ต่อ)

- การค้าในรูปแบบกองคาราวาน
- ความรุ่งเรืองในระบบการค้าแบบคาราวานขึ้นอยู่กับ “อำนาจ” ในการควบคุม “เส้นทางการค้า” จาก “แคว้นสุโขทัย” สู่ “เมืองท่าชายทะเล”
- สุโขทัย คือ “แหล่งขนถ่ายสินค้า” จากดินแดนตอนใน ที่อยู่พ้นเส้นทางการค้าที่จะติดต่อหัวเมืองชายทะเลได้โดยตรง
- โดยมีหัวเมืองชายทะเล ตั้งแต่ มะริด ทวาย ตะนาวศรี (อ่าวมะตะมะ) มาจนถึง เพชรบุรี จนถึง นครศรีธรรมราช

การค้า (ต่อ)

- ช่วงที่สุโขทัยมีอิทธิพลเหนือ “เมืองท่าชายทะเล” คาดว่า
- มี “กองคาราวานสินค้า” จำนวนมาก โดยแคว้นสุโขทัยเป็น “ตลาดกลาง” ขนถ่ายสินค้า และ “ขายต่อ” ให้พ่อค้าคนกลางจากทางใต้หรือ พ่อค้าสุโขทัย “รับซื้อ” แล้วขนส่งไปยังเมืองท่าชายทะเล
- 3. การค้าต่างประเทศ
- ท่าเลที่ตั้งของสุโขทัยเป็นอุปสรรค ต่อการค้าต่างประเทศ
- ดังนั้น จึงต้องมี “คนกลาง” มารับ หรือ สุโขทัยต้องส่งผ่านเมืองท่าอีกต่อหนึ่ง

การค้า (ต่อ)

- สุโขทัยมีเส้นทางในการส่งผ่าน 2 เส้นทาง ตามกลุ่มเป้าหมายของการค้า
 - เส้นทางตะวันตกไปยังเมืองมะตะมะ เส้นทางนี้สุโขทัยสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้าอินเดีย เปอร์เซีย และอาหรับ
 - เส้นทางใต้ออกสู่อ่าวไทย เส้นทางนี้สุโขทัยสามารถซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับ พ่อค้าจีน ญี่ปุ่น มลายู และอินโดนีเซีย
- การที่สุโขทัยต้องพึ่งพาเมืองท่าของผู้อื่น ทำให้ การค้ากับต่างประเทศต้องขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยว่ามีมากน้อยเพียงใด
- การค้าต่างประเทศไม่ได้สร้างความมั่งคั่งให้กับสุโขทัย เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกิจกรรมการค้าใน “ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ” ของแคว้นสุโขทัย

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

- โครงสร้างชนชั้นในสังคม
- การควบคุมกำลังคน
- ด้านศาสนา
- ศิลปกรรม

โครงสร้างชนชั้นในสังคม

- ยังไม่มีหลักฐานแสดงการแบ่งชนชั้น แต่ข้อความในศิลาจารึก แสดงว่ามี ชนชั้นต่างๆ ดังนี้
- พระมหากษัตริย์ – เป็น ผู้ปกครองสูงสุด
- เจ้านายและขุนนาง – เป็น ผู้ปกครองระดับรองลงมาจากกษัตริย์
- ในสมัยสุโขทัย “เจ้าเมือง” มีศักดิ์เป็น “ขุน” มีอำนาจปกครองเมืองของตนอย่างเด็ดขาด
- มี “เจ้านาย” และ “ขุนนาง” ระดับรองๆ ลงมาที่ปฏิบัติราชการช่วยเหลือเจ้าเมืองและพระมหากษัตริย์ที่เมืองหลวง เรียกว่า “ลูกเจ้า ลูกขุน”

โครงสร้างชนชั้นในสังคม (ต่อ)

- พระสงฆ์ – จัดอยู่ใน สถานะพิเศษ
 - เป็นผู้สอนธรรมวินัยให้ศาสนาสืบทอด เป็นผู้มีความศักดิ์สิทธิ์ คอยช่วยเหลือแก้ปัญหาให้แก่สังคม
 - พระสงฆ์ ได้รับยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน
- ไพร่ – ประชาชนธรรมดา
 - “ไพร่ฟ้าหน้าใส” – ไพร่ สามารถร้องเรียนต่อกษัตริย์หรือเจ้าเมืองให้ช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อน – “ไพร่ฟ้าหน้าปก”
 - ยามสงบ ไพร่ คือ พลเมืองธรรมดา
 - ยามสงคราม ไพร่ คือ พลรบ

- ข้า/ทาส – ประชาชนที่ไม่มีอิสระในตนเอง

“ไพร่ฟ้าข้าไทย” คำว่า “ข้า” เป็นคำที่ใช้เรียก ชนชั้นทาส

- แต่ละชนชั้น ต่างมีพันธะต่อกันโดยที่ ผู้ปกครอง มีหน้าที่ ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ใต้ปกครอง และผู้ใต้ปกครองต้องเคารพเชื่อฟังและใช้แรงงาน /สิ่งของที่หาได้แก่นายของตนเป็นการตอบแทน

- สมัยสุโขทัย ยัง ไม่มีระบบสังคมที่เข้มงวด เพราะพื้นที่การปกครองที่ไม่ใหญ่มากนัก และความเชื่อเกี่ยวกับกษัตริย์ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน และแนวคิดธรรมราชา

โครงสร้างสังคมสุโขทัย

การควบคุมกำลังคน

- ไม่มีร่องรอยการ “ควบคุมกำลังคน” ในลักษณะที่เป็นระบบ
- นอกจากการเกณฑ์กำลังทหาร “นำพล” – “พาพล”
- สอดคล้องกับ “ระบบลูกหลวง” ที่ “เจ้าเมือง” มีหน้าที่ รวบรวมผู้คนในปกครองแล้ว “นำพล” มาสมทบ
- มีลักษณะ “มูลนาย-ไพร่” แบบหลวมๆ ที่ยัง ไม่มี การแบ่งแยกประเภทออกเป็น ไพร่หลวง ไพร่สม ไพร่ส่วย

พุทธศาสนากับสังคมสุโขทัย

- พุทธศาสนา “ลัทธิหินยาน” จากลังกา (พุทธศาสนาหินยานลังกาวงศ์)
- เกิดการสังคายนา พระไตรปิฎก ที่ลังกา (พ.ศ. 1696-1729) สุโขทัย รับผ่านทาง “นครศรีธรรมราช” ตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์
- ลักษณะสำคัญของ “ลัทธิลังกาวงศ์” คือ
- การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และ ศึกษาพระไตรปิฎกชุดเดียวกัน มุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุภาวะหลุดพ้น
- กษัตริย์และประชาชนในสังคมสุโขทัย มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดทางศาสนาอย่างเดียวกัน

พุทธศาสนากับสังคมสุโขทัย (ต่อ)

- ร่องรอยโบราณสถาน โบราณวัตถุ แสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา
- กิจกรรมทางศาสนา กระทำได้เหมือนกันทั้ง ชนชั้นสูง และ ประชาชน (ยกเว้นการบูชาพระธาตุ การสถาปนาพระบาท)
- การเล็งเห็นชีวิตเป็นเพียง “ทางผ่าน” เพื่อ “สะสมบุญ” ไปสู่ “นิพพาน” - เห็นได้จากคำอธิษฐานที่ปรากฏในจารึกหลายหลักที่เกี่ยวกับการทำบุญ

ศิลปกรรม

- รับอิทธิพลพุทธศาสนานิกายมหายาน
- ทำให้ “ศาสนาสถาน” ที่เมืองสุโขทัยมีแบบแผนเดียวกับ “เมืองละโว้” เป็นส่วนใหญ่ เช่น
 - พระปรางค์วัดพระพายหลวง มีภาพลายปูนปั้นประดับที่ซุ้ม มีการจัดองค์ประกอบเหมือนกับลายปูนปั้นพระปรางค์วัดมหาธาตุลพบุรี
 - วัดพระบรมมหาราชูเมืองเซลียง มีซุ้มประตู และกำแพงแก้วล้อมรอบวัด
 - วัดเจ้าจันทร์ มี พระปรางค์ศิลปกรรมแบบลพบุรี
- ศาสนาสถานในเมืองสุโขทัยเก่า เป็นวัด 16 แห่ง เทวสถาน 4 แห่ง และภายนอกเมืองสุโขทัยเก่ามีศาสนสถานอีกประมาณ 70 แห่ง

- พระอจนะ วัดศรีชุม
- สันนิษฐานว่า สร้างในสมัยพ่อขุนรามคำแหง โดย ปรางค์อยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้.....มีพระอจนะ มีปราสาท”

ศิลปกรรม (ต่อ)

- ศาสนาสถานเหล่านี้ แบ่งเป็น 4 แบบ
 - แบบที่มีเจดีย์เป็นหลักของวัด ด้านหน้าเป็นวิหาร เช่น วัดมหาธาตุ
 - แบบที่มีมณฑปเป็นหลักของวัด ด้านหน้าเป็นวิหาร
 - แบบที่มีพระปรางค์เป็นหลักของวัด ด้านหน้าเป็นวิหาร
 - แบบที่มีวิหารเป็นหลักของวัด ในวิหารมีเจดีย์หรือปรางค์เล็กๆ
- สุโขทัย ไม่เพียงปรากฏ ศาสนสถานในพุทธศาสนา เท่านั้น ยังปรากฏ ศาสนสถาน ในศาสนาฮินดู ได้แก่ ศาลตาผาแดง หรือ ศาลพระเสื้อเมือง และวัดศรีสวาย ทั้งสองมีพระปรางค์ศิลปะลพบุรีเป็นประธานหลักของ ศาสนสถาน

- วิหารหลวงวัดมหาธาตุ สุโขทัย
- วิหารหลวงวัดมหาธาตุอยู่ในเมืองเก่าสุโขทัย เป็นวิหาร 11 ห้อง แบ่งออกเป็นสองตอน ตอนหน้าสำหรับคนนั่ง ตอนหลังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

วัดศรีสวาย

- จุดเด่น คือ
- พระปรางค์สามยอด ลักษณะอิทธิพล ศิลปะขอม มีคูน้ำที่เรียกว่า สระลอยบาบ
- เชื่อว่า วัดศรีสวายเคยเป็น เทวสถานใน ศาสนาฮินดูมาก่อนที่จะถูกเปลี่ยนในพุทธ ศาสนานิการเถรวาท

การสิ้นสุดแคว้นสุโขทัย

- ปัญหาทางการเมือง
- หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหง ไม่มีกษัตริย์พระองค์ใดมี พระบรมเดชานุภาพเท่าเทียมได้
- เมืองต่างๆ แยกตัวออกเป็นอิสระ
- การแย่งชิงราชสมบัติ
- แนวความคิดการปกครองเริ่มเปลี่ยนแปลง
- ปัญหาการเมืองภายนอก – การก่อตั้งอาณาจักรอยุธยา และอยุธยาได้ยกทัพมาตีสุโขทัยหลายครั้ง

การสิ้นสุดของแคว้นสุโขทัย (ต่อ)

การรยกทัพของอยุธยามาตีสุโขทัย

- พ.ศ. 1914 ตีเมืองทางตอนเหนือได้
- พ.ศ. 1915 ได้เมืองพังคา
- พ.ศ. 1918 ตีเมืองสองแคว (พิษณุโลก)
- พ.ศ. 1916, 1919 และ 1921 ตีซากังราว จนกระทั่งพระมหาธรรมราชาธิราชที่ 2 แห่งกรุงสุโขทัยต้องถวายบังคมสุโขทัยจึงเป็น “เมืองขึ้น” ของอยุธยา

การสิ้นสุดของแคว้นสุโขทัย (ต่อ)

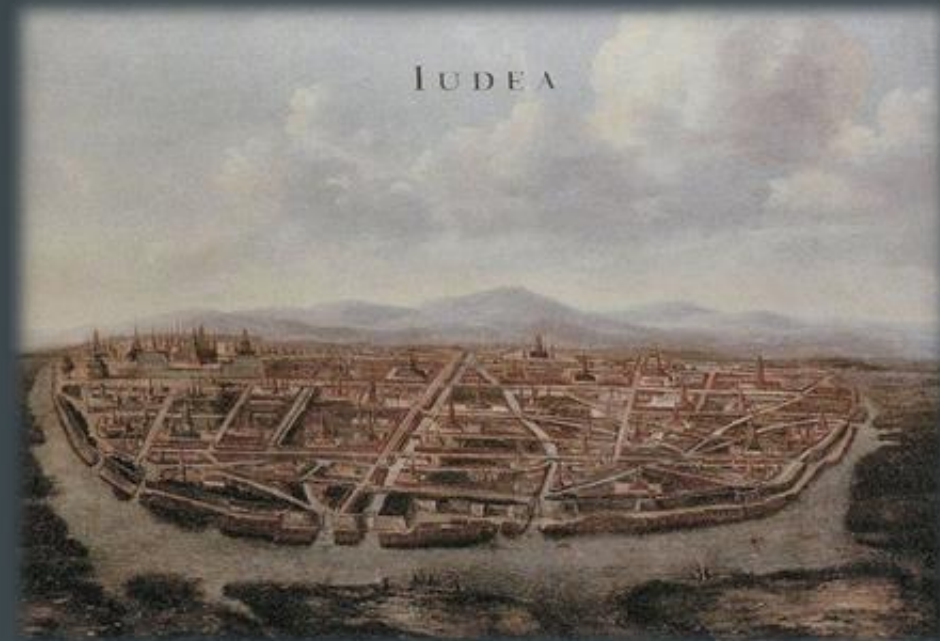
- ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ
- ขาดรายได้ทั้งการค้าภายในเมือง และการค้ากับต่างประเทศ
- สุโขทัยไม่ใช่อาณาจักรที่มีเมืองท่าค้าขายทางทะเล
- การค้าขายต้องมีเมืองตัวกลางรับทอดสินค้า
 - ไปทางเมืองมอญ
 - ไปทางใต้ผ่านเมืองเพชรบุรีและนครศรีธรรมราช
- เมืองท่าตัวกลางบางเมือง ถูกรวมเข้ากับกรุงศรีอยุธยา

อาณาจักรล้านนา

- ถือกำเนิดใกล้เคียงกับอาณาจักรสุโขทัย (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19)
- “พญา”: มังราย ; ได้เข้ายึดครองอาณาจักรหริภุญชัยของชาวมอญและสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้น โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่นครเชียงใหม่
- พระเจ้าติโลกราช-พระเมืองแก้ว (พุทธศตวรรษที่ 21)ล้านนาขยายอิทธิพลทางการเมือง เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด
- ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ตกเป็นประเทศราชของพม่า
- ช่วงปลายสมัยธนบุรีได้กลับมาดำรงสถานะเป็น “ประเทศราช” และยังคงสถานะจนตลอดยุครัตนโกสินทร์และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของ “ราชอาณาจักรสยาม” ในช่วงรัชกาลที่ 5

พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยา
จนถึงกรุงธนบุรี (พ.ศ.1893-2325)

อาณาจักรอยุธยา

พัฒนาการเป็นอาณาจักร

- อาณาจักรอยุธยาเกิดจากการรวมตัวกันของแคว้นละโว้กับแคว้นสุพรรณภูมิ โดยมีสมเด็จพระรามาธิบดีที่1เป็นผู้นำ
- อาณาจักรอยุธยาดำรงอยู่ระหว่าง พ.ศ.1893-พ.ศ.2310
- สมเด็จพระรามาธิบดีที่1 ทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นที่ตำบลหนองโสน (บึงพระราม)

- อาณาจักรตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นที่ยรวมของแม่น้ำสำคัญที่ไหลมาจากทางเหนือ 3 สาย คือ แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำเจ้าพระยา
- การรวมตัวของแคว้นละโว้และสุพรรณภูมิเกิดจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้อาณาจักรอยุธยาก่อกำเนิดและพัฒนาการขึ้นมาเป็นศูนย์กลางทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

- ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ กล่าวคือ มีที่ตั้งเป็นแหล่งบรรจบกันของแม่น้ำ 3 สาย เจ้าพระยา ลพบุรี ป่าสัก
- ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและกำลังทหาร กล่าวคือ ได้รับมรดกความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมจากแคว้นละโว้ และได้รับการสนับสนุนด้านกำลังทหารจากแคว้นสุพรรณภูมิ

กรุงศรีอยุธยา

กษัตริย์ 33 พระองค์

5 ราชวงศ์

อู่ทอง สุพรรณภูมิ สุโขทัย ปราสาททอง บ้านพลูหลวง

เสียเอกราชให้แก่พม่า 2 ครั้ง

สถาบันพระมหากษัตริย์

- อาณาจักรอยุธยาปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย หรือ สมบูรณาญาสิทธิราชย์
- สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุดในด้านการเมืองทำหน้าที่ปกครองอาณาจักร
- การจัดรูปแบบการปกครอง และ การจัดระเบียบและควบคุมกำลังคนในทางทฤษฎีพยายามจะรวมอำนาจ แต่ทางปฏิบัติทำได้เพียงตั้งหรือกระชับอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเท่านั้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ (ต่อ)

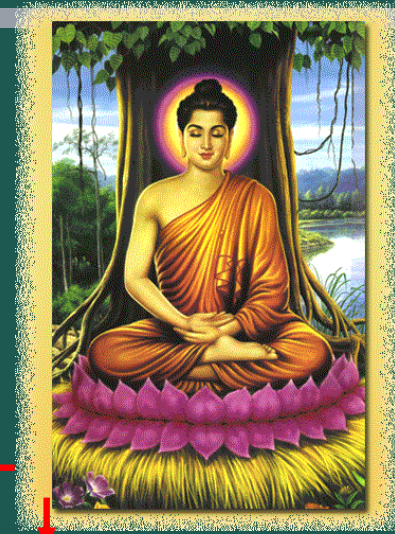
- สถาบันพระมหากษัตริย์ในระยะแรกก่อตั้งอาณาจักร จะยึดแนวทางพุทธศาสนาเป็นหลัก กษัตริย์จะเป็น “มหาสมมติราช” นอกจากนั้นยังมีฐานะเป็น “พระโพธิสัตว์” (ผู้มีบุญบารมี) และ “พระจักรพรรดิราช” (พระราชาธิราชผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่าราชาทั้งปวง)
- ต่อมาได้เปลี่ยนแนวคิดจากการเป็นมหาสมมติราชตามคติพุทธศาสนาเป็นเทวราชาตามคติพราหมณ์ (แต่แนวคิดเดิมก็ยังคงแฝงอยู่)

การผสมผสานแนวคิดเทวราชาและธรรมราชาโดยไม่มีข้อขัดแย้ง
กันสืบเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการคือ

1. คนไทยนับถือศาสนาพุทธ แต่ก็มีอิทธิพลของพราหมณ์ปนอยู่ด้วย ดังนั้น แม้ว่า
กษัตริย์จะมีฐานะเป็นเทพเจ้า แต่ก็สามารถมองเห็นเป็นพระโพธิสัตว์ ผู้คน
ย่อมให้ความเคารพ
2. ทั้งเทวราชาและธรรมราชาล้วนมีกุศโลบายที่จะเสริมสร้างพระราชอำนาจของ
กษัตริย์

สมัยอยุธยา

เทวราชา

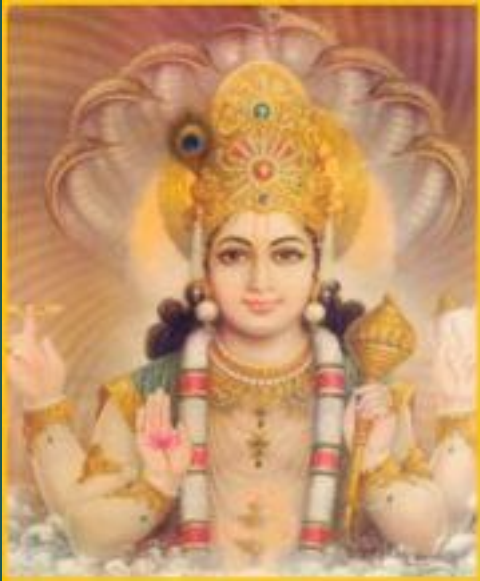

ธรรมราชา

- เป็นเรื่องของประเพณีนิยม
- ทำให้กษัตริย์มีความศักดิ์สิทธิ์ดุจดังเทพเจ้า
- เป็นผู้มีพระราชอำนาจสูงสุด ใครจะละเมิดมิได้
- เทวราชาไม่มี ความใกล้ชิดกับประชาชน

ไม่ได้กล่าวถึงภารกิจ
ในการสั่งสอนและดูแล
ประชาชนให้พ้นจาก
วิญญูสงสาร

เทวราชา = กษัตริย์ที่เป็นเทพเจ้า

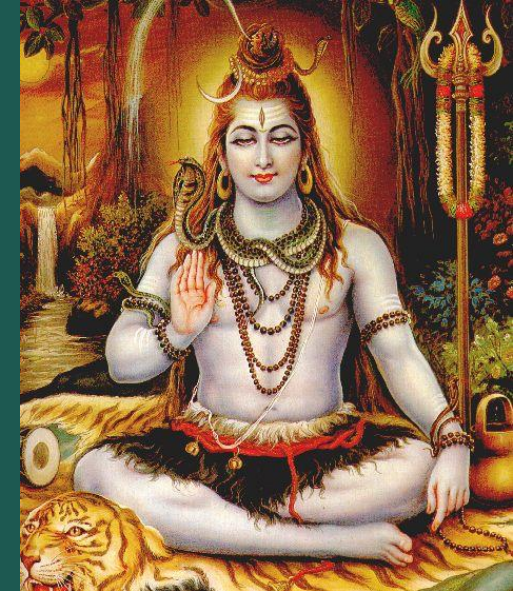

↓

ในศาสนาพราหมณ์ถือว่าเทพเจ้า
คือพระศิวะ และพระนารายณ์ได้
อวตารลงมาเป็นกษัตริย์

↓

กษัตริย์จึงเป็นผู้มีพระราชอำนาจ
สูงสุดเด็ดขาดเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง
มีความศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะละเมิดไม่ได้

คติเทวราชานี้ สันนิษฐานว่าอยุธยาได้รับจากเขมรและเขมรก็ได้รับแนวคิดนี้ต่อมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง

การจัดรูปแบบการปกครองสมัยอยุธยา

- แบ่งออกเป็น 3 ระยะตามสาระสำคัญ

1. การจัดรูปแบบการปกครองช่วง พ.ศ.1893-1998
2. การปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031)
3. การปรับปรุงการปกครองในช่วงหลังเสียกรุงศรีอยุธยาและสมัยอยุธยาตอนปลาย

การจัดรูปแบบการปกครองสมัยอยุธยา(ต่อ)

- การปกครองส่วนกลาง
 - จตุสดมภ์ 4 กรมคือเวียง วัง คลัง นา
 - สมัยพระบรมไตรโลกนาถทรงตั้งกรมกลาโหม และกรมมหาดไทยเพิ่ม
 - เกิดสมุหกลาโหม และสมุหนายก มีอำนาจเหนือเสนาบดีจตุสดมภ์

■ การปกครองหัวเมือง

- หัวเมืองชั้นใน
- หัวเมืองชั้นนอก
- หัวเมืองประเทศราช

3.การปรับปรุงการปกครองในช่วงหลังเสียกรุงฯและสมัยอยุธยาตอนปลาย

- ยกเลิกการส่งเจ้านายบางพระองค์ไปปกครองหัวเมืองชั้นนอกที่สำคัญ (ให้เจ้านายประทับอยู่ในเมืองหลวงให้ขุนนางเป็นผู้ปกครองทั้งหมด)
- ที่เป็นแบบนี้เนื่องจากบทเรียนสมัยสงครามเสียกรุงครั้งที่1 ที่พระมหาธรรมราชา(เจ้าเมืองพิษณุโลก)ไปเข้าข้างพม่า
- การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ทำให้อำนาจของขุนนางเพิ่มมากขึ้นจนขุนนางชั้นผู้ใหญ่ คือ เจ้าพระยาสมุหกลาโหมสุริยวงศ์ แย่งราชสมบัติพระอาทิตย์วงศ์ แล้วตั้งตนเป็นกษัตริย์ พระนามว่า “ปราสาททอง”
- เมื่อขุนนางมีอำนาจมากขึ้นก็เริ่มมีการคิดวิธีการถ่วงดุลอำนาจขุนนางโดยตั้ง “กรมเจ้า” ขึ้นมา ทำให้พวกเจ้านายมีอำนาจขึ้นอีกครั้ง

9.3 พัฒนาการของอาณาจักรอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรี (พ.ศ.1893-2325)

- การสถาปนาพระนครศรีอยุธยาเกิดขึ้นในปี พ.ศ.1893 ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติของแคว้นสุพรรณภูมิและแคว้นละโว้
- ทำให้เกิดการรวมกลุ่มอำนาจที่สำคัญทั้ง 2 กลุ่มเข้าด้วยกันและสถาปนาเป็นราชธานีใหม่ซึ่งเป็นอาณาจักรศูนย์กลางที่มีความเข้มแข็งและมีเสถียรภาพมากขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

9.3.1 แนวคิดจักรพรรดิราชกับความเชื่อมโยงต่อรัฐและกษัตริย์อยุธยา

แนวคิดจักรพรรดิราชกับความเชื่อมโยงต่อรัฐและกษัตริย์อยุธยา

- “จักรพรรดิราช” : การเป็นพระราชผู้ยิ่งใหญ่กว่าราชาทั้งปวงโดยเฉพาะรัฐที่มีการนับถือศาสนาพุทธและพราหมณ์
- การสร้างคติความเชื่อที่ว่ากษัตริย์เป็นภาคหนึ่งของการอวตารมาจากเทพเจ้า โดยแสดงผ่านพิธีกรรมซึ่งมีลักษณะลึกลับและน่าเกรงขาม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้เกิดความแตกต่างจากสามัญชนทั่วไปจนก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และศรัทธาต่อกษัตริย์

- ระบบมณฑลจักรวาลมีความเชื่อพื้นฐานจากอินเดียที่เรียกว่า “มณฑล” (mandala) ที่แปลว่า “แกนกลาง” หรือ “ศูนย์กลาง”
- แนวคิดเรื่องระบบมณฑลจักรวาล ถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายภูมิศาสตร์แบบจารีต โดยมีความแตกต่างกันในรูปแบบของอำนาจที่มีความลดหลั่นกันไป ซึ่งระบบนี้ใช้ในการแบ่งรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างรัฐ ศูนย์กลางและรัฐบริวารและยังถูกนำมาใช้ในเชิงสัญลักษณ์ตามศาสนสถานด้วย

ระบบไพร่-ศักดินากับระบบอุปถัมภ์ในสังคมอยุธยา

- แรงงานถือเป็นปัจจัยในการสร้างความมั่นคงทางอำนาจและเศรษฐกิจให้แก่รัฐ จึงกระตุ้นให้รัฐสร้างกลไกเพื่อดึงการควบคุมแรงงานคนให้เข้ามาอยู่ในระบบบริหารราชการและการจัดเก็บผลประโยชน์ที่เรียกว่า “ระบบไพร่”
- โครงสร้างในระบบไพร่ แบ่งออกเป็น 2 ชั้นชั้นใหญ่ๆ ได้แก่
 - - มูลนาย มีหน้าที่ควบคุมกำลังคนใต้สังกัดของตน ขณะเดียวกันก็ขึ้นสังกัดกับมูลนายที่ตำแหน่งสูงกว่า โดยจะคอยควบคุมกำลังคนทั้งในยามปกติและช่วงสงคราม จัดการเกณฑ์แรงงาน เก็บผลผลิตและเงินที่ไพร่ส่งมาแทนการเกณฑ์แรงงาน ดังนั้นมูลนายจึงเปรียบเสมือนคนกลางที่เชื่อมระหว่างกษัตริย์และไพร่
 - - ไพร่และทาส มีพันธะผูกพันแก่รัฐในการต้องถูกเกณฑ์แรงงานและส่งส่วย ซึ่งจะเป็นสิ่งของหรือเป็นเงินมาแทนการเกณฑ์แรงงาน ไพร่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ไพร่หลวง เป็นไพร่ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมาขึ้นสังกัดกรมกองของเมืองหลวง 2) ไพร่สม เป็นไพร่ที่ขึ้นสังกัดกับมูลนาย

อยุธยาในฐานะการค้ากับสังคมพหุวัฒนธรรม

- อยุธยาเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายเมืองท่าที่กระจายอยู่กว้างขวางทั้งในทะเลจีนและอ่าวเบงกอล
- อยุธยาเป็นเมืองท่าที่มีเรือสำเภาของตนเอง ซึ่งเป็นของกษัตริย์และเจ้านายทำให้สามารถกระจายสินค้าไปสู่เมืองท่าต่างๆ ทั่วทั้งทะเลจีนใต้ได้
- อยุธยาสร้างสัมพันธ์ทางการค้าอันเหนียวแน่นกับจีน โดยถือเป็นเมืองที่มีการส่งทูตไปจิ้มก้องแก่จักรพรรดิจีนหลายครั้งด้วยกัน ชาวจีนและพ่อค้าจีนจึงเป็นคู่ค้าที่ทำให้อยุธยาได้รับประโยชน์และกำไรทางการค้าอย่างมาก

อยุธยา รัฐการค้ากับสังคมพหุวัฒนธรรม

- สังคมพหุวัฒนธรรมในสมัยอยุธยา สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่
 - - **กลุ่มคนในภูมิภาค** ได้แก่ กลุ่มเขลยศึกที่มีการกวาดต้อนมาจากสงคราม รวมทั้งกลุ่มผู้อพยพเข้ามา อาทิ ชาว มอญ ลาว เขมร ฉาน ข่า พม่า
 - - **ชาวต่างชาติที่อพยพมาจากพื้นที่ห่างไกล** เช่น กลุ่มตังเกี๋ย อันนัม จีน ญี่ปุ่น แขกมัวร์ และชาวโปรตุเกสที่ต้องการเข้ามาทำการค้า และจำนวนหนึ่งได้รับโอกาสในการเข้าสู่ระบบราชการผ่านระบบอุปถัมภ์
 - - **กลุ่มตัวแทนบริษัทการค้าของตะวันตก** ทั้งอังกฤษ ฮอลันดา และฝรั่งเศสที่เข้ามาเจรจาทำการค้ากับอยุธยา

การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จนถึงรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี

- ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อยุธยาพ่ายแพ้ต่อพม่า : ความอ่อนแอของระบบป้องกันตนเองของอยุธยา โดยเฉพาะประสิทธิภาพในการเรียกระดมพลไพร่
- หลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 พระยาตากได้รวบรวมกำลังไพร่พลรบชนะพม่ากู้เอกราชได้สำเร็จในระยะเวลาเพียง 6 เดือน และต่อมาได้ปราบดาภิเษกเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี
- สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋ว จนทำให้สามารถกอบกู้บ้านเมืองได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2313 สามารถปราบชุมนุมอื่นๆ ได้สำเร็จ รวมถึงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จนถึง
การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.2325-2398)

การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์จนถึงการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ.2325-2398)

- พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงมีนโยบายที่จะกลับไปยึดเอาชนบทธรรมเนียมสมัยอยุธยา โปรดให้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและให้สร้างเมืองตามแบบการสร้างเมืองของอยุธยา รวมทั้งรวบรวมและสรรหาเอกสารสำคัญจากสมัยอยุธยาที่หลงเหลืออยู่มาชำระและเรียบเรียงใหม่
- การขยายอำนาจเข้าไปควบคุมล้านนา ลาว กัมพูชา และมลายู

- มีการฟื้นฟูความมั่งคั่งของราชอาณาจักร และนำระบบบรรณาการแบบเดิมมาใช้กับเพื่อนบ้านที่เป็นประเทศราชอีกครั้ง โดยเฉพาะการขยายอำนาจเข้าไปควบคุมในพื้นที่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ
- กรุงเทปกลายเป็นศูนย์กลางของพ่อค้านานาชาติและถือว่าเป็นเมืองท่าที่มรปริมาณการค้ามากเป็นลำดับต้นๆ ของเอเชีย หากไม่นับรวมเมืองท่าของอาณานิคมตะวันตก

- ระบบการค้าที่มีปริมาณมากขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทำให้ ความต้องการผลประโยชน์ของรัฐสยามเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่ต้องเป็นการหาประโยชน์จากแรงงานไพร่ มาเป็นการหาประโยชน์ในรูปของเงินตรา
- การผ่อนคลายเรื่องระเบียบการเกณฑ์แรงงานไพร่ ส่งผลให้เกิดการผลิตสินค้าเพื่อรองรับตลาดการค้ากับต่างประเทศมีมากขึ้นและทำให้รัฐได้ผลประโยชน์จากการเก็บภาษีการค้า แทนการรับส่วยจากระบบการเกณฑ์แรงงานไพร่

- ชาวจีนอพยพที่เดินทางกระจายตัวไปประกอบอาชีพตามหัวเมืองต่างๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยเข้ามาอยู่ในฐานะชนชั้นกลางหรือกรรมสิทธิ์ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นใหม่ในสังคมไทย

สนธิสัญญาเบาว์ริงกับการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจไทย

สนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398

- สยามต้องยกเลิกการผูกขาดทางการค้าโดยราชสำนัก การเก็บภาษีในสินค้าขาเข้าจะเก็บในอัตราร้อยละ 3 จากเดิมที่เคยเก็บร้อยละ 10 อีกทั้งต้องยอมให้อังกฤษได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต รวมไปถึงการอนุญาตให้อังกฤษนำเข้าฝิ่นมาขายในสยามได้
- ส่งผลให้การผลิตเพื่อการส่งออกมีแนวโน้มในการขยายตัวมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะข้าว
- หลังจากที่สยามทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ทำให้ชาติอื่นๆ อีก 14 ชาติมาขอทำสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกันกับสยามด้วย

- หลังสนธิสัญญาเบาว์ริง ระบบเศรษฐกิจของสยามได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพอยังชีพและขับเคลื่อนเข้าสู่ระบบทุนนิยมที่เน้นเปิดการค้าเสรี เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในลักษณะพึ่งพิงกันและกันทั้งการนำเข้าและส่งออก นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของสยามในเวลาต่อมา

รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม
(พ.ศ.2435-2475)

รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม (พ.ศ.2435-2475)

- ปัจจัยในการสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม
- การขยายอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตก : จักรวรรดิอาณานิคมและระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม
- พระมหากษัตริย์ถูกลดทอนพระราชอำนาจจากขุนนางตระกูลขุนนาง
- ชนชั้นนำสยามอาศัยความรู้และวิทยาการจากตะวันตกมาปรับใช้ในสังคม เช่น การสร้างถนนและรถไฟ ระบบเงินตรา เทคโนโลยีทางทหาร การศึกษาสมัยใหม่

รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม

- “รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์” : รัฐที่มีขอบเขตดินแดนที่ชัดเจน ผ่านการผนวกประเทศราชเดิมเข้ามาอยู่ในแผนที่ของรัฐสยาม
- การปฏิรูประบบบริหาร เพื่อรวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ที่กรุงเทพฯ
- การขจัดอิทธิพลของกลุ่มการเมืองอื่นๆ นอกศูนย์อำนาจได้ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างมั่นคงแต่เพียงผู้เดียว

กระบวนการสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

- การปฏิรูประบบการคลัง ที่มุ่งหมายให้ขุนนางและเจ้าภาษีชาวจีนอ่อนแอลง
- การใช้เทคโนโลยีการทำแผนที่แบบเจ้าอาณานิคมในการกำหนดของเขตพรมแดนของรัฐสยาม ผ่านการผนวกหัวเมืองประเทศราช ได้แก่ ปัตตานี หัวเมืองล้านนา และหัวเมืองลาวในภาคอีสาน
- พ.ศ.2435 ปฏิรูปการปกครองใหม่ผ่านการสร้างระบบราชการรวมศูนย์ 12 กระทรวง และจัดระบบ “เทศาภิบาล” โดยส่วนกลางได้แต่งตั้งข้าหลวงจากกระทรวงมหาดไทยไปควบคุมดูแลหัวเมืองแทนเจ้าเมืองท้องถิ่น

THE FRENCH WOLF AND THE SIAMESE LAMB.

SIAM MAPPED

A HISTORY OF THE GEO-BODY OF A NATION

Thongchai Winichakul

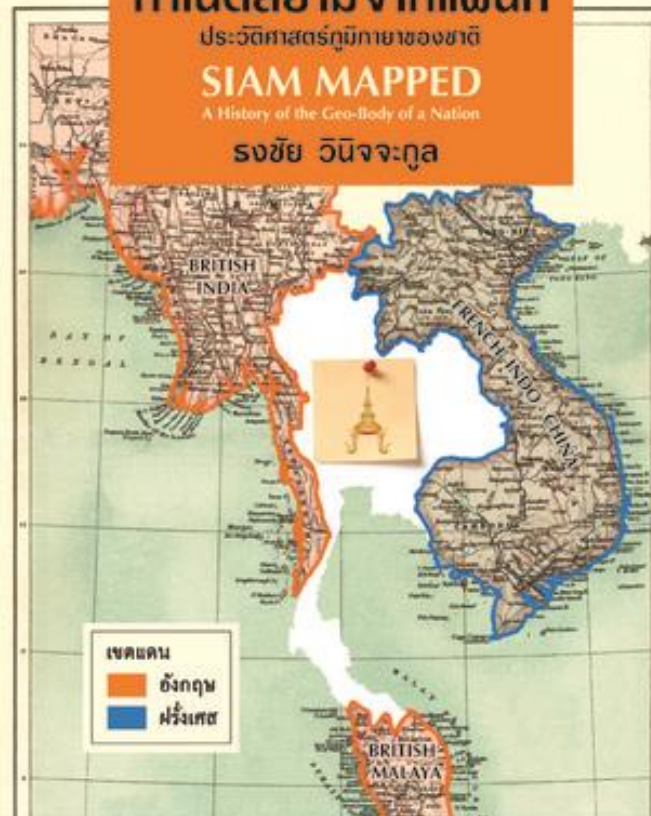
กำเนิดสยามจากแผนที่

ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ

SIAM MAPPED

A History of the Geo-Body of a Nation

ธงชัย วินิจจะกุล

แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์ | ไรดา อรุณวงศ์ | พงษ์เลิศ พงษ์อนันต์

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

- ควบคุมสถาบันสงฆ์และส่งเสริมการปฏิบัติกิจของสงฆ์ที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วพระราชอาณาจักร
- จัดตั้งโรงเรียนแบบใหม่ที่ควบคุมโดยรัฐบาลกลางที่มีหลักสูตรและตำราชุดเดียว
- การเลิกทาสเพื่อทำลายการควบคุมแรงงานของขุนนางชุดเดิม : กฎหมายเกษียณอายุลูกทาสลูกไทในปี พ.ศ. 2417, กฎหมายลดค่าตัวทาสตามหัวเมืองต่างๆ และกฎหมายเลิกทาสทั่วพระราชอาณาจักรในปี พ.ศ.2448
- เปลี่ยน “ไพร่” มาสู่ “ราษฎร” แห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2448 และมีการขูดรีดค่าเช่าที่เป็นเอกภาพผ่านการเสียเงินค่าราชการ ที่ต่อมาเรียกว่า เงินรัชชูปการ

ปัญหาภายในรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม

- ปฏิบัติต่อต้านรัฐบาลกรุงเทพฯ ในรูปแบบของการก่อกบฏ อาทิ กบฏพญาผาบในล้านนา กบฏผู้มีบุญในอีสาน และ กบฏพระยาแขกเจ็ดหัวเมืองในปัตตานี รวมถึงการก่อกบฏของชาวจีนเพื่อประท้วงการเก็บภาษีรัชชูปการ
- คนชั้นกลางในเมืองต้องเผชิญกับอิทธิพลของเจ้านายและความไร้สมรรถภาพของผู้บังคับบัญชา อันก่อให้เกิดความขัดแย้งกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ : เทียนวรรณ, ก.ศ.ร.กุหลาบ, กลุ่มชาวจีนสยาม, คณะ ร.ศ.130

<https://www.facebook.com/phrasy>

การปฏิวัติ 2475 และการขยายตัวของแนวคิดชาตินิยม

- ปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจสมัยรัชกาลที่ 7
- ปัญหาเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยของราชสำนัก, ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์คลังจณัฐบาลต้องลดค่าใช้จ่าย รวมถึงการลดเงินเดือนและปลดข้าราชการออกอย่างไม่เสมอภาค
- ความล้มเหลวในแผนพระราชทานรัฐธรรมนูญของรัชกาลที่ 7 ที่พยายามขยายฐานระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยอำนาจสูงสุดยังเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่กำหนดให้มีคณะรัฐมนตรีช่วยในการบริหารประเทศ และมีสภาเป็นที่ปรึกษา

การปฏิวัติ 2475 และการขยายตัวของแนวคิด
ชาตินิยม

การปฏิวัติ 2475 กับการสถาปนาระบอบใหม่

- 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 เป็นจุดสิ้นสุดของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามที่มีอายุเพียง 40 ปี
- จุดเริ่มต้นของรัฐประชาชาติ (Nation-state) เปลี่ยนอำนาจอธิปไตยจากพระมหากษัตริย์มาสู่ราษฎร

ประกาศคณะราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย

เมื่อการปฏิวัติครั้งนี้ได้กระทำสำเร็จแล้วประเทศสยามจะเปลี่ยนจากพระมหากษัตริย์เป็นระบอบประชาธิปไตยใหม่ แต่การที่ทำได้เป็นไปตามที่คิดหวังได้ คณะผู้ก่อการทั้งหลายจะได้ออกกฎหมายตามเห็น ทรงแต่งตั้งหรือแต่งตั้งและคนสละพละขีรวิญญูความได้ ได้ดำเนินการแก้ไขที่สำคัญๆ ไม่กระพริบตาเดียว ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง ซื้อของในราชสำนัก ทำการโยกย้ายข้าราชการ เงินผลประโยชน์ของประเทศ ขกพวกเจ้าเงินในลักษณะพิเศษมากว่าราษฎร คณะผู้ก่อการราษฎร ปิดกั้นโอกาสของนักวิชาการ ปิดกั้นโอกาสเมืองเป็นไปตามการรวมกันที่จะเกิดจากความสกปรกในทางเศรษฐกิจและความไม่เที่ยงในการดำเนินการ การที่ราษฎรได้รู้กับอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของคณะผู้ก่อการจะออกกฎหมายให้ราษฎรแก้ไขให้ดีขึ้น

การที่แก้ไขไม่ได้เพราะรัฐบาลของคณะผู้ก่อการได้ไปกระดองประเทศเพื่อว่าราษฎรที่ราษฎรอื่น ๆ ได้กระทำกัน รัฐบาลของคณะผู้ก่อการได้ถือเอาราษฎรเป็นประเทศ (ซึ่งเรียกว่า ราษฎร) เป็นหลักการงานไม่ให้เป็นมนุษย์ เหตุฉะนั้นคณะผู้ก่อการจะออกกฎหมาย

หลัก 6 ประการของคณะราษฎร

- เอกราช
- ความปลอดภัย
- เศรษฐกิจ
- ความเสมอภาค
- เสรีภาพ
- การศึกษา

- คณะราษฎรได้สถาปนา “ระบอบรัฐธรรมนูญ” : รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองที่จำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และประกันสิทธิของราษฎรในทางการเมือง ร่างกาย ทรัพย์สิน และเสรีภาพส่วนบุคคล
- “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” → รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (10 ธันวาคม 2475)

การสร้างชาติและชาตินิยมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

- คณะราษฎรได้สร้างสำนึกเรื่องชาติในความหมายใหม่ “ชาติ คือ ประชาชนพลเมืองที่มีประสบการณ์ร่วมกัน”
- เกิดประติษฐกรรมเกี่ยวกับชาติ : เพลงชาติ + วันชาติ (Nation Day)
- รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินนโยบายสร้างชาติภายใต้แนวคิดชาติ = ประชาชนที่มีเชื้อชาติเดียวกัน (เชื้อชาติไทย)
- 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 เปลี่ยนชื่อประเทศ “สยาม” → “ไทย”

ฉบับหน้า **วัฒนธรรมของไทย** ฉบับหลัง

แม่เกาะแบบนี้ ไม้ใช้โทษอะไร:

จกเลิกแม่เกาะแบบนี้

โทษอะไร: คือแม่เกาะแบบนี้

จกเลิกแม่เกาะแบบนี้

ฉบับนี้ เมื่อใช้ไม้ที่สุ่มสุ่ม หรือ โปเชดที่เกศบาล
 ผู้ที่ใจนี้ เปลือยกายท่อนบน
 โคนหัว ใส่หมวกแขก หรือ โทกหัว
 เปลือยกายท่อนบน หรือ ใช้ผ้าแถบคาดอก
 สวมเสื้อในตัวเดียว หรือ หุ่นขอเบบนี้รับ:
 เมื่อไปให้ที่สาธารณะหรือตามถนน

ฉบับนี้ เมื่อใช้ไม้ที่สุ่มสุ่ม หรือ โปเชดที่เกศบาล
 แม่เกาะแบบนี้อาจ หรือ สวมหมวก
 ตามแบบไทยชายอื่น สวมเสื้อหรือรัดอกไทย
 โขมเขาสวมเสื้อขึ้นหอกให้ลวดลายเรียบ
 และ ผู้ที่มีผ้า แก้วๆ จมูกคน

๑๑ มีความสามัคคีกัน
เพื่อมีใจเป็นปึกแผ่น และ
กองกำลังของเรา
มีความแน่วแน่ที่เราต้องชนะ
จนถึงเส้นชัยอย่างที่เราวางแผนที่
ตั้งไว้ เราให้กำลังใจกัน และคำที่ไม่
ดีกับเรา ก็คือคำของอริ

10. *Journal of the American Medical Association*, 1990; 263: 1025-1028.

เจียบไว้ปลอดภัยดีกว่า!
 ศัตรูของชาติไทยกำลังเจียบหูฟัง
 ลมอยู่ทุกแห่ง!

อย่า ทูลเรื่องการขโมย
ทูลความลับทางทหาร
ทูลเรื่องที่ไม่เป็นมงคล
แก่บ้านเมืองของเรา

Copyright © 2004 John Wiley & Sons, Ltd.

[illegible]

Allison M. Mastromano

เพลงชาติฉบับราชการไทยสมัยใหม่ ทำนอง: พระเจนดุริยางค์
เนื้อร้อง: หลวงสุนทรสาทรประพันธ์ (นวล ปาจิณพยัคฆ์)

Official Siamese National Anthem since 1939

สังคมไทยในบริบทสงครามเย็น

- การเมืองและเศรษฐกิจไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
- ปัญหาการเมืองของรัฐบาลพลเรือนหลังสงคราม → การรัฐประหาร พ.ศ.2490 = จุดสิ้นสุดทางการเมืองของคณะราษฎร
- บทบาททางการเมืองและเศรษฐกิจของกองทัพหลังการรัฐประหาร 2490

ผู้มีอำนาจทั้งสามในปลายทศวรรษ 2490

การเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ.2500-2516)

- การรัฐประหาร พ.ศ.2500 เริ่มต้นระบอบเผด็จการ : กฎอัยการศึก ยุบสภา ยกเลิกพรรคการเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญ
- การบริหารประเทศต้องใช้หลักการแบบไทย ที่ละทิ้งอุดมการณ์การเมืองแบบตะวันตก ฟันฟุพระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์
- ผู้ปกครองหรือพ่อขุน มีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของผู้ที่อยู่ใต้ปกครองโดยข้าราชการและประชาชนมีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายและรับเอาสิ่งที่เป็นความอุปถัมภ์จากรัฐบาลหรือผู้นำรัฐบาล → “ระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์เผด็จการ”

- ผู้นำทหารยังเป็นพันธมิตรสำคัญของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์
- ยินยอมให้ทหารสหรัฐอเมริกาประจำการและตั้งฐานทัพนขนาดใหญ่ในประเทศไทย → เศรษฐกิจไทยขยายตัว โดยเฉพาะธุรกิจภาคบริการและการก่อสร้างที่เชื่อมโยงกับสงคราม
- รัฐบาลสงททหารไทยเข้าร่วมปฏิบัติการทางทหารในลาวและเวียดนาม → ประเทศไทยกลายเป็นศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้าน

- การพัฒนาเศรษฐกิจ : ตั้งคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2502 เพื่อวางแผนพัฒนาประเทศฉบับแรกของประเทศ
- ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศในการลงทุนสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ
- ส่งเสริมการลงทุนทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีมาตรการสนับสนุนอุตสาหกรรมในระยะเริ่มต้น
- ระบบการเมืองที่ไม่สามารถตรวจสอบได้และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา → ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง แรงงานถูกเอาเปรียบ

- การขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค การขยายวิทยาลัยอาชีวะและวิทยาลัยครูทั่วประเทศ
- ขบวนการนักศึกษาเริ่มก่อตัวขึ้นและมีการเคลื่อนไหวทางปัญญานับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2500
- ทศวรรษ 2510 นักศึกษาได้เริ่มวิพากษ์วิจารณ์การบริหารประเทศของรัฐบาลเผด็จการทหาร รวมถึงเป็นพันธมิตรกับสถาบันกษัตริย์และกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง
- ปัญหาภาวะเงินเฟ้อกับวิกฤตการณ์น้ำมัน + การครองอำนาจอย่างยาวนานของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร →
การลุกฮือของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในวันที่ 14 ตุลาคม 2516

